

Sinneán Seanfhocal

Bailiúchán lámhscríofa a fuair Fil Uí Dhubhghaill óna haintín a bhí anseo agus seo mar a chuir Fil féin síos ar an liosta:

“Ba é Tim Johnny Ó Cualáin, uncail m’athar, agus m’aint, Bríd Ní Chualáin, a bhailigh na seanfhocla seo le linn dóibh a bheith i bhfeighil an tí ósta, Tigh Tim Johnny, sa Spidéal. Is iomaí duine mór le rá a chuir cois thar tairseach sa teach ósta céanna, ina measc an scríbhneoir Brendan Behan, an píobaire Séamus Ennis agus Ciarán Mac Mathúna. Dhíol Tim an teach ósta ag tús na seachtóidí leis an amhránaí Des Kelly agus ba eisean a d’athraigh an t-ainm go dtí an ‘Crúiscín Lán’, an t-ainm atá fós air go deimhin, cé go bhfuil an áit i seilbh John Foy le roinnt blianta anois.”

Seo é an liosta, idir shean agus nua -

- Is glas iad na cnoic i bhfad uainn.
- Bíonn adharca fada ar na ba thar lear.
- Is fearr cara sa gcúirt ná cara sa gclúid.
- Bíonn dhá inseacht ar chuile scéal.
- Is fearr do dhóthain go díreach ná do dhóthain is fuilleach.
- Is measa fear bréagach ná fear bradach.
- D’inis fiach é agus shéan fionnóg é.
- Ní fhaightear cion gan caillteanas.
- Ná hith cuid nuaíochta an Domhnaigh.
- Ní théann an geall gearr i bhfad.
- Feileann spallaí do bhalla chomh maith le clocha móra.
- Níl luibh ná leigheas in aghaidh an bháis.
- Ní bheathaíonn an marbh an beo.
- D’ordaigh na húdair na seandaoine a mhúineadh.
- Is deacair cleas a mhúineadh do sheanmhadaidh.
- Maireann an chraobh ar an bhfál ach ní mhaireann an lámh a chuir.
- Is mór an giorrú ar mhuic a bheith gan drioball.
- Is fearr teach giortach teann ná teach fada fann.
- Is lú ná fríd ábhar na hurchóide.
- Is fearr teach beag is bainne gabhair ná teach mór ar bheagán bia.
- Cailltear lán loinge ar son duine amháin.
- Is beag an aithinne a dhéanfaidh dó.
- “Beidh mise i bpáirt leat”, mar a dúirt an sionnach leis an gcoileach.
- An tráth a n-imíonn an séan, slán le cairde.
- Báisteach don lao, grian don uan is gaoth don searrach.
- Is é an bairneach an breac is contúirtí sa bhfarraige.
- Fulaingíonn fuil fuil i ngorta ach ní fhulaingíonn fuil fuil i ngortú.
(Ní cás leis na daoine a ngaolta a bheith bocht ach ní leigheasfaidís a ionsaí.)
- Aithníonn an fhuil an gaol.
- Bíonn go leor gaolmhar ach is beag a bhíonn muinteartha.
- Nó go dtriomóidh an lochán ní thriomóidh an fód.
- Is beag ár sáith agus is gairid ár seal.
- Is gearr idir inniu agus inné; is gearr a bhíos an t-éag ag teacht.
- Is olc séanadh an éin a thréigeann a éanlaith féin.
- Méadaíonn an nádúr an sólas is laghdaíonn sé an dólás.
- Is fearr orlach den ghaol ná míle den chleamhnas.
- Gheobhaidh tú fear i dtom, mac i mbroinn ach ní gheobhaidh tú aon deartháir choíchin.
- Gaol mhadaidh Úna le madadh Áine. (*Gaol i bhfad amach.*)
- Troscaidh an chait chanainn, d’íosfaidh sé feoil ach ní ólfadh sé bainne.
- Galar gan náire an tart.
- An rud atá uait ná bíodh aon chathú ina dhiaidh agat.
- Tugann Dia a sháith d’fhear a chaite is beagán spáis d’fhear a bhraite.
- Is ualach éadrom an fhoghlaime ach is ábhar achraime í go minic.
- Ní chuirfeadh an saol slis mhín ar na daoine.
- Is furasta deoch a bhaint as sruth ná greim a bhaint as cloch.
- Is treise Dia ná dóchas.
- Is mall é Dia ach triallann a ghrásta.
- Is tú a dúirt agus ní hé Dia.
- Ní féidir grásta Dé a thomhas.
- Chomh fairsing le Dia lena ghrásta.
- Is milis á ól é ach is searbh á íoc é.
- Is leor don dreoilín a nead.
- An té atá tuirseach is furasta a leaba a chóiriú.
- Má cuireann tú gé go dtí an domhan theas ní bheidh sí ina gandal ag teacht ar ais.
- Is deas guth nua ach ní buan a mhaireann sé.
- Ceann céille a mharós an eascann.
(Ní mór do dhuine breathnú roimhe sula a dtugann sé faoi phíosa oibre.)
- Coinnigh beagán le haghaidh na coise tine.
- Cosa lomnocht ag scaipeadh driseacha ar a chosán.
- Ní i ngan fhios dá srón a dhéanann an mhuic tochailt.
- Trá mhoch nó trá mhall nó cnoc idir dhá bhaile.
(*Cuireann siad moill ort.*)
- Ualach beag a dhéanann scafántacht.

Fáilte go
Coláiste Lurgan

*Gaeilge gan dua
i gceartlár na Gaeltachta*

*Indreabhán, Co. na Gaillimhe
Fón 091 593182*

Nioclás Ó Conchubhair Teo
Homevalue

Ábhar Tithíochta, Earraí Crua

Casla, Co. Galway

Teil: 091-506111 Facs: 091-506044

ephost: nicholasoc@eircom.net

Leitir Móir, Co. na Gaillimhe

Teil: 091-551114 Facs: 091-551258

- Bíonn spailpín tréan ar bheagán céille.
- Tine ró-íseal agus pota ró-ard, is na fataí ar an gcaoi sin ní bhruithfidh go lá.
- Páigh an asail, bata agus bóthar.
- “Saol corrach”, arsa Páidín agus é ag rith le fána.
- Má táthar dod bheathú níltear dod mhúineadh.
- Múnadh an bhaile múnadh an teaghlaigh.
- Is fearr sampla ná teagasc.
- An rud a oiltear go holc imíonn sé go dona olc.
- An té a dhéanfas beag é déanfaidh sé mór é.
- Is fearr oiliúint ná scolaíocht.
- Aonach nach seasann i bhfad is ea aonach an chláir. (*Béile ar bhord/chlár.*)
- Coisreacan ciotóige ar íochtar do phutóige.
- Brochán ó aréir é
Is mairg nár téadh é;
Mar seo a fuair sibh féin é,
Ní thabharfadh an fiach dubh dá éan é;
Dá dtabharfadh níorbh leis féin é.
“Sin méadú ort”, a deir an dreoilín nuair a rinne sé a mhún sa bhfarraige.
- Is é a laghad a locht.
- Tógann mionchlocha caisleáin.
- Ní bhíonn beag bog.
- Leagfadh tua bheag crann mór.
- Má dhíolann tú an capall ní dhíolann tú an srian ná an diallait.
- Is fearr múineadh ná maiseacht.
- Níor caoineadh riamh ach an t-anró.
- Gob ó aturnae, gob ó dhochtúir agus gob ó chorr scréachóg. (*Nithe an-ghéara.*)
- Maireann grá go gairid ach maireann fuath i bhfad.
- Ní dhearna an ghiúsach briog ariamh.
- Nuair a rinneadh an chéad pheaca is ea las an ghiúsach.
- Cailleann an t-anrachtán roimhe ‘s ina dhiaidh é. (*Níor shásaimh an bailiú airgid é na an saibhreas nuair a bhí sé bailithe.*)
- Dá gceannódh ór leas an tsaoil seo bheadh an saibhir beo is an daibhir sínte.
- An bealach cam a thógtar chuig an gcaisleán. (*Ní fhaightear saibhreas go cneasta.*)
- Is dubhach an teach nuair a ghlaonn an chearc níos airde ná an coileach.
- An síol a bhíos caoch ní fhaightear barr air.
- Tuig agus lig mórán thart. (*Éist le comhrá daoine eile i do thost.*)
- Misneach in aghaidh an aird.
- An crann nach meileann go teann is ainm dó crann gan rath.
- Is fearr le duine orlach dá thoil ná banlámh dá leas.
- Is mairg a scaoilfeadh le greim a bhéil.
- Is maith an tráth bia an t-ocras.
- Dá laghad é díol an dreoilín, caithfidh sé é a sholáthar.
- Ní théann síon thar Aoine ná stoirm thar Dhomhnach.
- Is minic paidrín fada ag rógaire.
- Tugann Pádraig an ghrian leis agus Micheál an tsíon.
- Ní thig fuacht is ní thig deacair
- Is ní thig cruas go dtig an tEarrach.
- Ní hé lá na gaoithe lá na scolb.
- An té nach gcuirfidh san Earrach ní bhainfidh sé sa bhFómhar.
- Is iomaí cor a chuireann lá Márta de.
- Na Faoillí (Feabhra) a mharaíonn na caoire;
An Márta a mharaíonn na daoine.
- “Gach ré lá ó mo lá-sa amach”, a deir Bríd;
“Gach lá ó mo lá-sa”, a deir Pádraig, “agus mo lá féin san áireamh”.
- Samhradh riabhach, fómhar grianmhar, geimhreadh rólach agus earrach ró-bhreá; Sin a d’ordaigh béal an tseandúine.
- Ní bhíonn obair an Domhnaigh buan ná seasmhach.
- ‘S í an Nollaig í, ‘s í an Nollaig í,
Is mór a mhillfeas sí ach is beag a leighfeas sí.
- Is é mian na seandaoine na Faoillí a theacht garbh.
- Foillí doininne mian an tseanóra.
- Uisce na bhFaoillte idir Nollaig is Féile Bríde.
- Tiocfaidh an t-earrach is greadfaidh an Márta,
Is fágfaidh sé sneachta go doimhin in sna gleannta.
- Bíodh bun na gaoithe glan agus beidh an lá go maith.
- Bliain na n-áirní, bliain bhrónach;
Bliain na sceachóirí, bliain bhreá.
- Bogha fliuch na maidine, bogha tirim an tráthnóna.
- Gealach úr ar an Satharn uair amháin in sna seacht mbliana, is rómhinic sin fhéin.
- Tá na caisleáin ag titim agus na cairn aoiligh ag éirí.
- Is é maith an mhadaidh bás capaill.
- Is onóraigh cathaoir ná dhá stól.
- Oscar fada ar shliabh is coisméig ghearr ar bhóthar.
- Is minic súil dhearg a bheith fliuch.
- Tránna earraigh is tuilte fómhair.
- Is fearr spéir réaltach ná bogha ceatha thoir.
- Ní ar scáth a chéile a théanns na daoine go dtí na Flaithis.
- Seachain lorg an chrú agus an tairne.
- Ní leithne an t-aer ná an timpist.
- Is é an toirneach a scanraíonn is an tintreach a mharaíonn.
- Gealach na gcoileach is gile sa mbliain.
- Gealach earraigh ní mholtar í.
- Is é Dia an lia is fearr.
- Guigh ar Dhiadh i dtús oibre is déanfaidh Sé féin an chuid eile.
- “Is faide do chuid féasóige ná do chuid intleachta”, mar a dúirt an sionnach leis an ngabhar.
- Is furasta an tsúil a mhealladh.
- Comhartha na háilleachta a bheith ag síor-athrú crutha.
- Seirbhís gan iarraidh, ní bhíonn Dia ná duine buíoch di.
- Imirce an uabhair a fhágfas fuaidreamh ar chlann.
- Is ísle an ghé ná tusa agus cromfaidh sí.
- Is olc é deireadh na huaisle.
- Má bhíonn tú ar shochraid ná bí ar tús ná ar deireadh.
- Cuileog an chairn aoiligh is mó a ghníos torann.
- Filleann an t-olc mar ‘fhilleann an bháisteach in aghaidh na gaoithe.
- D’ordaigh Dia an anachain a sheachaint.
- Fág an donas go deireadh.

- Cuirtear an sneachta ach ní féidir é a bhaint.
- Codladh fada is mí-urraim, dhá rud dona.
- Is minic a rinne searrach suarach capall maith.
- Ríocht ann fhéin intinn chuile dhuine.
- Déanann an saibhreas de réir a dhéanta.
- Maoidhim thú, a leac, gan Bríd a ligeann amach, Ghiorraigh sí ár ndeoch agus náirigh sí ár dteach. Agus anois, a Bhríd, ó tharla tusa i bhfeart, Triomach síorraí ort agus tart.
- Is mairg a dhíolfas Ríocht na bhFlaitheas, Áras Dé ina bhfuil na Trí Phearsa; An áit a mbíonn naoimh ina suí agus aspail, A bhí ar an saol seo ag leasú ár mbeatha.
- Is annamh a thagann trá gan lán mhara a theacht ina diaidh.
- Is olc an margadh a bhriseann beirt.
- Is fearr socrú dá dhonacht ná dlí dá fheabhas.
- Níor ordaigh Dia do dhuine dul chun cúirte gan gnó.
- Spéir dhearg thoir, báisteach go buan.
- Tá cluasa ar na claíocha agus súile ag na cosáin.
- An té is glíce mealltar é.
- Ciall cheannaithe an chiall is fearr.
- Má bhíonn Lá Bealtaine breá grianmhar beidh dhá gheimhreadh sa mbliain sin.
- Greim fhada agus bog-fháisceadh.
- Ní minic seanchat ag spraoi le sop tuí.
- Thug sé ó dhúchas é, mar a thug an mhuic an tochailt.
- An rud a fhaightear ar dhroim an diabhair, imíonn sé faoina bholg.
- Is fearr obair ná déirce.
- Níl dólás dá mhéid nach sólas a dheireadh.
- Chaill tú é mar a chaill Donncha an trosc (*le teann faillí*).
- Is mairg a thuganns lámh lena thnúthán fhéin. (*Is minic nach é leas an duine an dúil a chuireann sé i rud áirithe.*)
- Tá 'fhios agam cá bhfuil mé ach níl 'fhios agam cá mbeidh mé.
- An té ar fada leis an lá is fada leis a shaol.
- An rud nach áil leis an duine ní cloisfidh sé é.
- Fuair sé é mar a fuair an chráin an fáinne. (*In aghaidh a tola*).
- Bíonn nimh in san aithne.
- Taistealaíonn dea-scéal go mall.
- Chomh te le tine daraigh.
- An olann gan bearradh is deacair í a shníomh ná a chardáil. (*Ní féidir mórán a dhéanamh le rud nach bhfuil agat.*)
- Ia maith an rud a bheith ag scríobadh leis na huaisle.

Tairngreachtaí

- Teach mór ar gach creagán, Buataisí ar gach breallán, Droichead thar gach sruthán, Bograchán faoi gach tuathachán, Bád ar gach crompán, Amadán ag gach ciomachán.

- Bróga ar bhreallán, Carrannaí gan capaill Agus scéal i mbarr bata.
- Tiocfaidh an t-am is beidh bóthar ar gach logán, Teach mór ar gach cnocán, Droichead (muileann) ar gach sruthán, Béarla ag gach blocán, Cóiste faoi gach breallán, Is an saol uilig ina bhrochán.
- Beidh muileann ar gach sruthán, Buataisí ar na breallán, Droichead ar gach cosán, Is cóiste faoi gach spriósán.
- Nuair a bheas na cnocáin ar na logáin, Is na logáin ar na cnocáin, Nuair a bheas droichead ar gach sruthán, Beidh an saol ina bhrochán.
- Beidh droichead ar gach lochán, Bóthar ar gach cosán, Bograchán faoi gach tuatachán, Léann ar gach somachán, Amadóir ag gach ciomachán; Beidh scéal i mbarr bata ann, Beidh an lacha dhubh ag teach go Gaillimh, Ag tabhairt na ndaoine léi.
- Teach mór ar gach cnocán, Droichead ar gach fiodán, Buataisí ar na breallán, Agus Béarla ag na tachráin.
- Teach mór ar gach crágán, Buataisí ar na breallán, Droichead thar gach sruthán, Agus cogadh deireadh an tsaoil seo.
- Droichead ar gach lochán, Teach ar gach cosán, Bád ar gach crompán, Muileann ar gach sruthán, Cóiste faoi gach spriósán, Is an saol uilig ina bhrachán.
- Tiocfaidh an léithe luath, Tiocfaidh na cruacha caite, Tiocfaidh níos measa fós, Beidh na measa á meáchan. Beidh buataisí ar na breallán Agus boineid ar na cuacháin; Beidh Béarla ag na tachráin, Beidh droichead ar gach sruthán Agus teach geal ar gach cnocán; Gabhfaidh glas le Dún Dúil.

Seosamh Ó Braonáin a rinne an obair chlóbhuailte agus eagarthóireachta ar an liosta.